

**A KATOLIKUS EGYHÁZ TANÍTÓI-NEVELŐI
FELADATÁNAK TELJESÍTÉSE
A SZÉKELYFÖLDÖN**

Ahhoz, hogy a lehető leghelyesebben minősíthessük a jelent, meg kell vizsgálnunk a múltat.

A rendelkezésünkre álló forrásokat kimerítve mondhatjuk el, hogy van – ha nem is tökéletes – képünk a múltról. És csak ennek függvényében és a jelen ismeretével vonhatunk le következtetéseket.

Ezen előadás során azt szeretném érzékeltetni a megmentett – adott esetben évszázadokat is túlélte – levéltári anyag alapján, hogy a katolikus Egyház miként volt tudatában annak, hogy a tanítás, a nevelés fontos, mi több, egyik legfontosabb feladata, továbbá azt, hogy mindig is volt, van most is, és lesz egyházi alapítású iskola.

Azonban mielőtt elkezdeném a századokra lebontott ismertetést, nagyon fontosnak tartom, hogy a jelenlévők tudatában legyenek annak, hogy az általam ismertetett anyag csak a katolikus egyház tanító-nevelő feladatát mutatja be. Sőt azon belül is csak egy kis részből, a világi papság által fenntartott iskolákról beszélek annak tudatában, hogy van egy másik nagyon fontos terület: a szerzetesek által fenntartott iskolák.

Még annyit el kell mondanom előzetesként, hogy nagy sajnálattal és szomorúsággal kellett tudomásul vennem, hogy a meghívott különböző felekezetek képviselői – akiknek szintén voltak iskoláik a történelem folyamán visszautasították a Konferencián való részvételt. Ezt nagyon sajnálom, hisz az ő tevékenységük is hozzájárult a társadalom felemeléséhez, műveléséhez.

A Székelyföldi iskolákról a különféle levéltárakban fellelhető anyag nagyon hiányos, sok esetben nagyon rossz állapotban van a meglévő is.

A *XVI. századtól* van írásos dokumentum, és ahogy közeledünk napjainkhoz egyre több, és egyre részletesebb a levéltári anyag.

Bár a *XVI. századot* megelőzően nincs írásos forrásunk, a Székelyföldre vonatkozóan tudnunk kell, hogy az első iskolákat a templom mellé építették és a helybeli pap, illetve kántor volt az első tanítójuk.

A *XVI. századi* okmányaink többnyire arról tanúskodnak, hogy valaki adományoz vagy hagyatékoz bizonyos összeget egy-két jó képességű, vagy szegény sorsban lévő gyermek számára. Ebben az időszakban még nem különül el a papnevelés a világiak nevelésétől.

Megjegyzés: nem az eredeti szöveget, hanem azok műfaját és tartalmát ismertetem.

Hagyaték: Bécs, 1569. Oláh Miklós érsek, esztergomi bíboros 1000 aranyat hagy alapítványban, hogy a bécsi egyetemen két erdélyi fiatal tanulhasson a kamatból.

A *XVII. század* során született levelek azt bizonyítják, hogy már nem csak egy-két diák és nem csak papnevelésre szántak a tehetősebbek pénzt, hanem az egyszerű nép is tanulhatott.

Levél: Róma, 1613. Pater Bernardus de Agelis levele, melyben arról tudósít, hogy a bécsi illetve az olmützi egyetemekre fel kell venni 2-2 erdélyi fiataalt.

Levél: Kanata 1685-90 között. Ez a levél megindokolja, hogy a kantai iskolának mi az előnye az esztelnekivel szemben. Többek között az, hogy Kanta község Háromszék közepén van; a környékbeli falvak egy része tiszta katolikus, más része pedig vegyes vallású. Nagy előny Kézdivásárhely közvetlen közelsége, ahol a diákok számára könnyen található kényelmes szállás; az élelmezés valamint a szükséges dolgok beszerzése is könnyebb.

Kéri a Kongregációt, hogy ne engedélyezzék Esztelneken egy magasabb szintű iskola alapítását. Kérésük azzal indokolják, hogy kár lenne megosztani a tanuló ifjúságot. Ha két iskola lenne, akkor egyik sem enne teljesen kihasználva, és ez mindkét iskola kárára lenne.

Alapítási okirat: 1698. Gróf Apor István jelentős pénzt köt le az erdélyi katolikus ifjúság tanítására. Elsősorban a papság képzésére, aztán a katalizált ifjak segélyezésére; valamint a szegény erdélyi családok gyermekeinek tanítására.

A *XVIII. századból* fennmaradt leveleink alapján tudjuk, hogy ebben az időszakban már elkülönül a papnevelés és a világiaknak az egyház által történő nevelése. Ugyancsak ebben az időszakban központilag elrendelt a „világi kollégium” látogatása.

Levél: 1734. Pál János gróf levele Zorger Gergelyhez melyben, elrendeli a papnevelő intézetek, egyházi és világi kollégiumok látogatását.

Nagy hangsúlyt fektetnek a papképzésre is. Ekkoriban több székely gyerek külföldi szemináriumban tanult, akik hazajövén – és akkoriban még

A kulturális térségek szerepe a regionális fejlesztésben. Válogatás a II. Székelyföld Konferencia előadásaiból
haza is jöttek – külföldön szerzett tudásukat itt a Székelyföldön kamatoztatták.

Végrendelet: 1736. Illyés András erdélyi püspök végrendelete, amelyben a fiatalok oktatására alapítványt tesz. A hagyatéék központi kérdése az Erdélyből küldött papnövendékek külföldi képzésének fedezésére.

A levelekből az is kitűnik, hogy az iskolák létezésére, fenntartásukra szánt összegek nagyok.

Végrendelet: 1707. Szebelébi Bertalan vikárius végrendeletében jelentős összeget hagy a különböző iskoláknak.

Végrendelet: 1769. Gelencei Markos István végrendeletében 400 forintot hagy a kanti iskolában tanuló gyerekek számára

Végrendelet: 1778. Oroszhegyi Tamási György kanonok 400 német forintot hagyott részint a szeminárium számára, másrészt az ott tanuló tehetséges gyermekek számára.

Már a *XVIII. század* végéről is, de főként a *XIX. századból* olyan leveleink vannak, amelyek az adományozáson, alapításon túlmenően az alábbi problémák létezéséről tanúskodnak:

– Az emberek igénylik az oktatást, szükség van újabb tanítók kinevezésére.

Levél: 1800. A királyi kormányzóság Benedek Lászlónak, a kantai gimnázium prefektusának a hatóság engedélyezi második iskolamester felvételét.

Levél: 1817. A mádэфalviak kériк a püspöktől, hogy az esperes jelöljön ki tanítót a gyermekeik tanítására.

– Tanítóval szembeni igényesség: a tanítónak vizsgát kell tennie, mielőtt tanítói munkáját megkezdené.

– Különböзő természeti csapások és egyéb nehézségek következtében sok helyen a falu, vagy közösség nem tudta biztosítani az iskola épületének felépítését, a tanító bérezését, szállását.

– Találhatunk leltárakat is, melyek egy-egy iskola felszereltségéről tanúskodnak.

– Nagyon sok jelentés van az iskolaköteles gyerekek létszámáról.
Átolvasva

ezeket a jelentéseket megállapíthatjuk, hogy bár sok az iskolaköteles gyerek, alig 50%, helyenként még ennyi sincs a ténylegesen iskolába járó diák.

Körlevél: 1867. A gyulafehérvári püspökség körlevele ismerteti az iskolaköteles és a ténylegesen iskolába járó gyerekek számadatait. A kézdi-orbai kerület 3622 iskolaköteles gyermekéből csak 1300 jár iskolába. Az erdélyi egyházmegye 26599 iskolaköteleséből 17860.

–Már megjelenik a tanítási folyamat szabályozása, a szünetek és az oktatásban szereplő tananyag meghatározása és törekvés arra, hogy egységes legyen a tananyag mindenhol.

Rendelet: 1789. A rendelet az iskolában alkalmazandó szüneteket tartalmazza. A szünetet központi rendelet állapította meg.

–Van arról is okmány, hogy a tanulók felekezeti hovatartozástól függetlenül egyazon iskolába jártak.

Dokumentum: 1850. A kimutatás a kanti iskolában vizsgát tett diákokról a számbeli adatokon túlmenően arról is értesít, hogy a 48 diákból 14 református.

– 1854: megjelenik vasárnapi iskola fogalma.

Levél: 1854. Püspöki levél a vasárnapi iskoláról. A fiatalok későbbi továbbképzésére hozta létre az ún. „vasárnapi iskolát”: előbb Brassóban. A próbálkozás azt mutatja, hogy más városokban, sőt falvakban is érdemes bevezetni ezt az oktató-nevelő tevékenységet. A vasárnapi iskolát - a legfőbb ünnepek kivételével – minden vásár- és ünnepnapon meg kell tartani a délutáni órákban. Az oktatás két órát vegyen igénybe.

– 1870: létezik már tanfelügyelőség.

Körlevél: 1870. Ez a körlevél az írástudatlanok felszámolásáról és az oktatás színvonalának körülményeiről szól.

– Van órarendünk is ebből az időből.

XX. század...

Az itt jelenlévők mindenike saját bőrén tapasztalta, ha nem is a közepétől, netán tán még korábtól, de az utolsó évtizedektől biztosan, ennek a századnak mind pozitív, mind negatív eseményeit. Ezért most csak arra szeretnék kitérni, hogy Székelyföldnek voltak olyan szülöttei, akik átélve az I., majd a II. világháború súlyos következményeit megértették, hogy tenni kell valamit a nép neveléséért, oktatásáért különben az elpusztítja önmagát.

Márton Áron püspök úr nevét idézem itt fel, mint Székelyföld szülöttjét, aki korán meglátta azokat a problémákat, melyeket az események kitermeltek, és ugyanakkor a megoldásokat is felkínálta a problémákra, és nem csak felkínálta, hanem nagyon sokat tett megoldásukért.

Kiszélesített iskoláról, azaz népnevelésről szól, amelyek létszükségletét a háborúba belépő és a háború alatt nyiladozó ifjúság erkölcsi és szellemi fejlődésének megtorpanása tett szükségessé. Figyelmeztet arra, hogy az igazi népművelés nem maradhat meg az ismeretközlés szintjén, az igazi cél a jellem nevelése.

A másik szívügye a *népnevelés mellett* az iskolák *voltak*. Nagyon fontosnak tartotta, hogy az iskolai oktatás minőségi legyen és, hogy az több legyen, mint tárgyi ismeretek megszerzésének helye. A katolikus iskolának pedagógiai nevelési elveit az örök igazságból kell levezetnie, s így azok a változó idők folyamán nem változnak. A katolikus pedagógia értékmérője a természetfölötti szempont.

Az előadás összegzése és mondanivalója az alábbi mondatokban fogalmazható meg: egyházi iskolák léteztek, léteznek és szükséges lesz létük a jövőben is. Nagyon fontos, hogy észrevegyük azok fontosságát és azon legyünk, hogy újra talpra állítsuk itt a Székelyföldön azokat, és olyan minőségi oktatás legyen nevezett iskolákban, ami által a tárgyi tudás és a lelki emelkedettség egyéniségeket nevelhessen az ott tanuló diákokból.